

GEOMORFOLOGIE POHORNICKÉ KRAJINY

„Šetrným postupem při revitalizaci lze dosáhnout nejen vysoké atraktivity pohornické krajiny pro lidi, ale také zvýšení biodiverzity a vytvoření oblasti akumulace vod, která v současné době v krajině tolik chybí, neboť ji neumíme zadržet.“

RNDr.

Jan Lenart

Ph.D.

Krajina vykořeněná

Lidmi přehlížená a často i podceňovaná. To je krajina rozkládající se mezi městy Karviná, Havířov a Orlová. Podle současného nazírání velké části společnosti je pohornická krajina zdevastovanou a nezajímavou oblastí bez budoucnosti. Nic však není dále od pravdy. Po staletí trvajícím hlubinná těžba černého uhlí ji uštědřila několik osudových ran – lidé se museli vystěhovat, sídla byla zbourána, reliéf byl zcela pozměněn... Jde tedy o krajinu vykořeněnou. Krajinu, která postrádá kontinuální vývoj a která, jako už poněkoliťaté, začíná svoji životní cestu téměř od nuly. Avšak právě v tomto silném příběhu tkví naprostá unikátnost pohornické krajiny. Díky němu je neopakovatelným územím, které si zaslouží naši pozornost.

Tisíce let formování

Chceme-li pochopit současný reliéf pohornické krajiny, musíme se podívat, jak to zde vypadalo ještě před příchodem těžařů – tedy v průběhu posledních několika tisíc let. Než se na tomto území zhruba v druhé polovině 18. století začala rozvíjet těžba uhlí, projevovaly se v krajině výrazně zejména dva typy povrchů: rozlehlé říční nivy a systémy strží v pahorkatinách. Řeky Olše a Stonávka, které přitékají z Karpat směrem na sever, unášely v minulosti velké množství štěrků a tento materiál ukládaly pod horami, do rozlehlých nížin dnešního Karvinska. Tam, kde reliéf dosahoval vyšších nadmořských výšek (dnes toto území označujeme jako Orlovskou a Havířovskou plošinu), se díky vodní erozi vytvářely systémy hlubokých strží, které se postupně spojovaly a prohlubovaly. Tak vznikla základní struktura krajiny, pro toto místo dříve tolik typická.

Prastará tvář s novými vráskami

Dnešní pohornická krajina už vypadá zcela jinak. Přišel člověk a s ním přišly do krajiny i nové tvary těžebního reliéfu: poklesové kotliny, odvaly, náspy, průmyslové plošiny. Tyto novotvary překryly onu původní přírodní vrstvu. Ale ne zcela. Když se podíváme na některá místa detailně, uvidíme ještě původní strže staré tisíce let překryté nebo přehrazené novými a mladými prvky těžební krajiny. Odvaly, náspy, plošiny, kotliny vytvořené člověkem byly v době jejich vzniku vnímány negativně. Z hald se prášilo, jezdila zde těžká technika a poklesy terénu byly spojeny s devastací sídel a pohnutými osudy lidí... Dnes je ale vše jinak. Nové tvary reliéfu rostly do tváře krajiny a staly se jejími novými nosnými prvky. Příroda si navíc bere toto území zpět do vlastních rukou a svahy hald brázdí novou erozí. Vytváří se tak nová, mladá síť strží, dost možná na místech, kde pod haldami leží ty původní, tisíce let staré...

Člověkem vytvořený unikát

Doba se mění a náš přístup k přírodě a formování krajiny naštěstí také. V rámci rekultivací již není jediným trendem krajinu „navracet“ do původního stavu a výsledky hornické činnosti zahlazovat, ale naopak je brát jako námi vytvořené nové dominanty krajiny s potenciálem rekreačním i ekosystémovým. Na území pohornické krajiny nalezneme přes tisíc

geomorfologicky zajímavých lokalit. Například náspy drah a hráze odkališť, které se dnes jako prazvláštní svědek dávné civilizace táhnou novodobými pralesy. Místy člověk ukládal strusku nebo betonové kvádry, takže v krajině vznikly zvláštní akumulace nevídaných materiálů. Jedna z hald je dokonce přelita betonem! Unikátní jsou zdejší průtočná jezera, která známe z vysokých pohoří světa nebo říčních krajin velkých vodních toků. Na rozdíl od nich zde ale tyto vodní prvky a lokality vznikly v důsledku poklesu terénu způsobeného těžbou. Pohornická krajina zkrátka představuje cenný a dynamický geosystém, který má při vhodně zvolených revitalizacích vodních ploch i toků, rekultivacích svahů, odvalů i odkališť potenciál stát se vysoce ceněným nejen v prostoru nížin Česka, ale i v širším evropském měřítku.

Krajina srozumitelná

Ponechme pohornické krajině její tvář takovou, jakou jsme vymodelovali. Zaslouží si to. Jen tak jí totiž budeme moci v budoucnu porozumět nejen my, ale i naši potomci. Srozumitelnost, v tomto případě srozumitelnost reliéfu, je důležitým faktorem při vnímání krajiny. Například v krajině Beskyd turista jasně chápe, kde je vrchol hory, proč je někde údolí nebo skalní útvar. V pohornické krajině vznikly haldy, poklesy a další těžební a dopravní tvary. Pokud je zachováme, budou i v budoucnu, v historickém kontextu, pro člověka srozumitelné. Zahlazovacími rekultivacemi bychom tuto srozumitelnost zničili a vytvořili jen beztvary, nevýrazný a nepřitažlivý povrch. A to si zdejší krajina určitě nezaslouží.